

показниками, які підтверджують тенденції до зменшення терміну життя українців та депопуляції, ці проблеми потребують пильної уваги з боку суспільства та держави, і їх розв'язання має стати пріоритетним завданням соціальної політики України. Тільки тоді можна буде очікувати, що втілення Концепції людського розвитку в українську суспільну практику стане можливим.

Таким чином, реалізація принципів, які декларовані Концепцією людського розвитку, потребує консолідації зусиль усіх зацікавлених у цьому процесі – як держави, інституцій громадянського суспільства, так і пересічних українців.

Список використаних джерел

1. Концепція гуманітарного розвитку України на період до 2020 року (Проект), 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : https://docs.google.com/viewer?url=http://www.kultura.pl.ua/images/doks/koncepciya_hum_rozvytku.pdf
2. Лібанова Е.М. Ринок праці та соціальний захист : навч. посіб. із соц. політики / Е.М. Лібанова, О.М. Палій. – К. : Вид-во Соломії Павличко "Основи", 2004. – 494 с.
3. Людський розвиток регіонів України: аналіз та прогноз : колективна монографія / за ред. Е.М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2007. – 367 с.
4. Мехедова Т.М. Людський капітал: концепція, напрями розвитку [Електронний ресурс] / Т.М. Мехедова – Режим доступу до ресурсу : http://www.experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=11380
5. Устінов О.В. Стратегія формування здоров'я населення: європейський підхід до українських реалій [Електронний ресурс] / О.В. Устінов. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.umj.com.ua/article/24046/strategiya-formuvannya-zdorov-ya-naselennya-yevropejskij-pidxid-do-ukrainskix-realiij>
6. Кириченко І. Битва за професіоналізм / Ірина Кириченко // Дзеркало тижня. Україна. – №33. – 2012. – 21 верес.
7. Інноваційна спроможність та технологічна готовність української економіки у міжнародних порівняннях [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://www.uineta.kiev.ua/viewpage.php?page_id=432
8. За індексом людського розвитку Україна обіймає 76 позицію зі 187 країн [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.un.org.ua/ua/information-centre/news/1371>

Стаття надійшла 12.02.2013

УДК 616.98:578.828:35.072:364.334-216:331.53

Т.В. Семігіна

Взаємодія державних установ та неурядових організацій у працевлаштуванні молодих людей, які живуть із ВІЛ

У статті розглянуто сучасну концепцію "зайнятості із підтримкою", особливості її застосування в сфері допомоги людям, які живуть із ВІЛ, проаналізовано практику взаємодії громадських організацій та державних центрів зайнятості.

Ключові слова: зайнятість із підтримкою; люди, які живуть із ВІЛ; взаємодія громадських організацій і центрів зайнятості.

The paper reveals the modern concept of supported employment, the peculiarities of its implementation to support people living with HIV, the analyzed practice of cooperation between non-governmental organizations and state employment centers.

Keywords: supported employment, people living with HIV, cooperation between NGOs and state employment centers.

Постановка проблеми. В Україні офіційно зареєстровано понад 210 тис. випадків інфікування ВІЛ. За оцінкою експертів, у країні мешкає близько 400 тис. людей, які живуть із ВІЛ (далі – ЛЖВ); 80% інфікованих – особи віком 15–49 років [2], тобто працездатне населення. Значна частина з них – це споживачі ін'єкційних наркотиків, жінки комерційного сексу, особи, що вийшли з місць позбавлення волі, тощо, які потребують соціально-психо-

логічної підтримки для набуття або відновлення соціальних функцій, зокрема у сфері відносин на ринку праці.

Перепоною для ВІЛ-позитивних людей на шляху як до здобуття певних професій чи кар'єрного просування в процесі трудової діяльності, так і для отримання ними роботи чи тієї винагороди за працю, яку вони заслуговують, стає дискримінація. Це, з одного боку, породжує соціальні чи економічні труднощі для реалізації ВІЛ-позитивними людьми своїх прав, а з другого – становить серйозну загрозу для економічної та соціальної безпеки держави, адже скорочення ринку праці й споживчого ринку, зниження продуктивності праці, збільшення видатків державного бюджету на лікування та надання соціальних

Семігіна Тетяна Валеріївна, кандидат політичних наук, доцент, Національний університет "Києво-Могилянська академія" (Київ).

© Семігіна Т.В., 2013

послуг для ЛЖВ призводять до зменшення прибутків підприємств за рахунок збільшення фіскального навантаження і в кінцевому підсумку – до зменшення внутрішнього валового продукту країни.

Для України проблема боротьби з дискримінацією у сфері праці щодо ЛЖВ є порівняно новою. Однак, зважаючи на високі темпи поширення в Україні ВІЛ/СНІДу, а також на структурні та поведінкові чинники епідемії, слід очікувати, що найближчим часом ми спостерігатимемо розгортання явища дискримінації. За даними дослідження Всеукраїнської мережі людей, які живуть з ВІЛ, приблизно третина ВІЛ-позитивних людей (29%) має постійне місце роботи і ще 18% – непостійну зайнятість. Майже половина опитаних стверджували, що ВІЛ-статус не вплинув на їхню зайнятість. Водночас кожен десятий респондент повідомив про втрату через ВІЛ оплачуваної роботи та ще 9% – що з цієї причини довелося змінити місце роботи. У більшості випадків опитувані відзначають, що колеги по роботі не знають про статус ВІЛ-позитивних, які працюють поряд із ними. Винятком є колеги респондентів, які працюють у ВІЛ-сервісних організаціях [1].

Отже, проблема захисту трудових прав ЛЖВ, створення умов, які б унеможливили прояви дискримінації у сфері праці, сьогодні є актуальною як в Україні, так і в інших країнах світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питанням прав людей, яких зачепила епідемія ВІЛ/СНІДу, займалися Т. Бордуніс, В. Рудий, П. Скала. До проблем запобігання дискримінації на робочому місці звертались у своїх публікаціях В. Лось та ін., котрі відзначали вагомe значення для розв'язання проблем захисту трудових прав ЛЖВ рекомендацій, ухвалених міжнародними організаціями (як-от Конвенція МОП № 111 про дискримінацію в галузі праці та занять, посібник МОП "ВІЛ/СНІД та сфера праці", згідно з яким ВІЛ/СНІД визнано проблемою, пов'язаною із робочим місцем). За рекомендаціями МОП, національне антидискримінаційне законодавство має бути доповнене заходами незаконодавчого характеру, наприклад, ініціативами, спрямованими на зміну ставлення роботодавців і працівників до людей, які інфіковані ВІЛ або щодо яких є підозра інфікування.

В Україні питання правового, державного регулювання певних сфер охорони громадського здоров'я досліджували З. Гладун, Н. Кризина, В. Лехан, І. Солоненко та ін. Вони відзначали потребу в посиленні чинної нормативно-правової бази та наголошували на проблемах дотримання норм законодавства. Проте при їх аналізі не було враховано появи нових стратегій підтримки людей, яких торкнулася епідемія. Низка досліджень стосувалася доступності антиретровірусної терапії, консультаційних послуг під час тестування на ВІЛ, догляду та підтримки дітей, профілактичної роботи з представниками груп, найбільш уразливих до ВІЛ, тощо. Водночас цими дослідженнями охоплено не весь можливий і бажаний спектр послуг для ЛЖВ, а тільки ті послуги, що вже надаються в Україні, у той час як послуги для ЛЖВ у сфері трудових відносин перебувають у зародковому стані. Це актуалізує потребу в осмисленні можливих підходів до підтримки ЛЖВ як суб'єктів ринку праці.

Мета статті – подати сучасну концепцію підтримки соціально вразливих людей на ринку праці та проаналізувати можливості застосування цієї моделі в Україні у сфері соціальної роботи з ЛЖВ.

Виклад основного матеріалу. Насамперед зауважимо, що однією із важливих концепцій сучасної соціальної роботи та соціології зайнятості можна вважати "зайнятість із підтримкою" (supported employment). Це поняття вживають на позначення системи підтримки осіб із проблемами здоров'я для забезпечення їх зайнятості на інтегрованому ("звичайному", тобто не спеціально облаштованому для інвалідів) робочому місці, яка охоплює: створення можливостей для працевлаштування, спеціалізовану підготовку до працевлаштування, індивідуальну професійну соціальну підтримку та наставництво працевлаштованих осіб з метою збереження зайнятості. Впровадження концепції зайнятості із підтримкою дає змогу індивідам з особливими потребами та певними розладами здоров'я залишатися активними суб'єктами ринку праці, що мають власний прибуток від праці і не залежать тільки від соціальних виплат держави [9]. Система підтримки за цією концепцією складається з кількох етапів (рис. 1).

Рис. 1. Етапи "зайнятості із підтримкою"

Аналіз нормативно-правових актів України, проведений національними експертами з урахуванням міжнародних керівних принципів з ВІЛ/СНІДу і прав людини, свідчить, що в цілому українське законодавство у сфері праці є досить прогресивним, сучасним та відповідає міжнародним вимогам [6]. Нормативно-правовими актами, які регулюють правовідносини у сфері праці, не встановлено окремих підстав чи умов щодо укладення чи розривання трудових правовідносин, встановлення режимів праці та відпочинку, умов оплати праці та інших умов виконання трудових обов'язків особами, які мають статус ВІЛ-позитивних чи хворих на СНІД. Таким чином, ЛЖВ мають однакові, порівняно з іншими працівниками підприємства, трудові права. Проте трапляються непоодинокі порушення прав ЛЖВ, що значно знижує мотивацію ВІЛ-позитивних людей до пошуку роботи або ж продовження трудової діяльності.

Крім того, варто вказати на думку експертів, що низка положень національного законодавства у зазначе-

ній сфері потребує подальшого вдосконалення: по-перше, необхідно доопрацювати законодавчі норми щодо визнання ВІЛ/СНІДу проблемою праці й запровадження універсальних заходів з контролю за ВІЛ-інфекцією на робочих місцях; по-друге – дати чітке визначення законодавчим положенням щодо заборони обов'язкового тестування на ВІЛ-інфекцію при прийомі на роботу і серед працівників, а також щодо дотримання роботодавцями конфіденційності особистих відомостей працівників стосовно ВІЛ [6].

Слід зазначити, що нині, за оцінками експертів, протистояння епідемії фактично перестало бути виключною прерогативою держави та перетворилось у свого роду наріжний камінь, на якому почали випробуватися демократичні амбіції країни. Водночас послуги для ЛЖВ розпорошені між багатьма організаціями без жодного механізму координації, бракує громадського контролю за діяльністю державних організацій, відчувається недостатня взаємодія між державним сектором та громадянським суспільством [1].

Така ситуація викликає потребу в якісно новому рівні організації послуг для ВІЛ-позитивних людей в Україні, налагодженні міжсекторальної взаємодії, опертя на кращі практики, що довели свою ефективність. Тому було проведено дослідження сучасного стану та перспектив розвитку послуг, що надаються ЛЖВ стосовно працевлаштування (Ю. Микитинець, Т. Семигіна). У межах дослідження шляхом аналізу документів та опитування було оцінено досвід взаємодії між регіональними відділеннями ВБО "Всеукраїнська мережа людей, які живуть із ВІЛ" та центрами зайнятості в десяти областях України, визначено проблеми, що виникають у процесі працевлаштування ВІЛ-позитивних людей.

Спільна діяльність у напрямі працевлаштування ЛЖВ між державною службою зайнятості та регіональними відділеннями ВБО "Всеукраїнська мережа ЛЖВ" базується на договорах про співпрацю та спільне надання послуг клієнтам. У договорах обумовлюються сфери відповідальності сторін, а також послуги, які передбачено надавати ВІЛ-позитивним людям щодо працевлаштування.

До сфери діяльності відділень мережі входить первинна підготовка ВІЛ-позитивних людей до працевлаштування. Перш за все це психологічні консультації з метою підвищення самооцінки та впевненості в собі, мотивації, подолання самостигматизації. Такий вид допомоги передбачає психологічну підготовку клієнта до співпраці зі спеціалістами центрів зайнятості, виявлення в них навичок самопрезентації, співбесіди з потенційними роботодавцями. Після надання соціально-психологічної допомоги клієнти направляються до центрів зайнятості, де надається безпосередня допомога щодо пошуку роботи, професійної орієнтації, навчання та перекваліфікація.

3-поміж особливостей співпраці регіональних відділень мережі та служби зайнятості можна виділити такі:

- обов'язкове підписання угоди про співпрацю;
- постійне відвідування відділення мережі працівником центру зайнятості з метою надання консультацій, обміну досвідом та інформацією;
- постійна співпраця щодо створення бази даних про вакансії, надання практичних рекомендацій клієнтам та ін.;
- спільна участь у просвітницькій роботі серед

роботодавців та населення з метою формування толерантного ставлення до ВІЛ-позитивних людей.

Послуги надавались переважно молодим людям віком до 35 років.

Позитивний приклад такої співпраці є в Харкові, де в обласному центрі зайнятості виділено окремого працівника, до сфери обов'язків якого віднесено співпрацю з Харківським обласним відділенням мережі. Працівник центру зайнятості регулярно відвідує відділення мережі з метою надання професійних консультацій клієнтам, навчання та підготовки соціальних працівників та психологів мережі, які залучені до надання послуг щодо працевлаштування ЛЖВ. Респонденти з міста Харкова зазначають, що співпраця цих організацій в наданні послуг ВІЛ-позитивним людям щодо працевлаштування зарекомендувала себе як ефективна та така, що дає змогу вирішувати різноманітні проблеми клієнтів стосовно як працевлаштування, так і особливостей життя з ВІЛ.

За даними дослідження, основні проблеми працевлаштування ЛЖВ можна поділити на ті, що стосуються організації надання послуг, та проблеми, що виникають безпосередньо в клієнтів під час пошуку роботи. Серед найважливіших варто зазначити відсутність фінансування цієї діяльності; наявність суспільної стигми та дискримінації щодо ЛЖВ; брак мотивації клієнтів до самостійного пошуку роботи; недостатня поінформованість ВІЛ-позитивних людей щодо власних прав.

Опитування продемонструвало, що формування в роботодавців толерантного ставлення до ЛЖВ є однією з основних проблем в діяльності щодо працевлаштування ВІЛ-позитивних людей. На це вказують всі респонденти. Також вони вказують на відсутність супроводу клієнтів після їх працевлаштування. Таким чином, концепція "зайнятості із підтримкою" впроваджується лише частково, у ній залишається чимало прогалин (рис. 2), зумовлених браком відповідних інституційних повноважень.

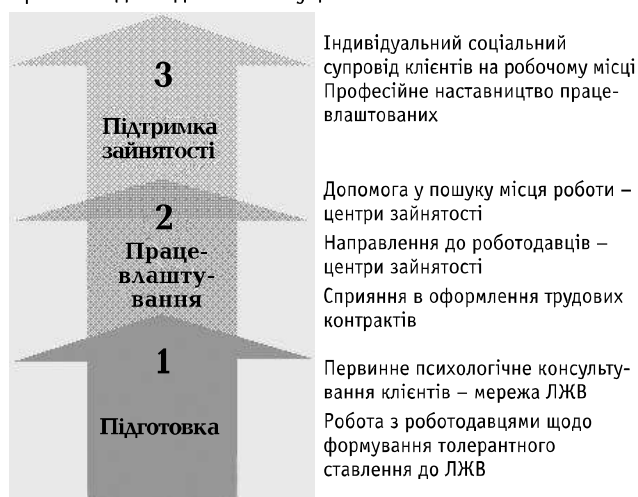

Рис.2. Модель співпраці центрів зайнятості із Всеукраїнською мережею ЛЖВ

Результати проведеного дослідження дають підставу зробити висновок, що у державній службі зайнятості України потрібно:

- проводити широкомасштабну інформаційну роботу (семінари, тренінги, поширення інформаційних матеріалів тощо) щодо висвітлення питань з ВІЛ/СНІДу

серед роботодавців, що співпрацюють із центрами зайнятості, та клієнтів організацій;

- використовувати індивідуальний підхід до роботи з ВІЛ-позитивними людьми з урахуванням особливих соціальних та психологічних потреб і проблем клієнтів, конфіденційності статусу, для чого активніше налагоджувати співпрацю з регіональними відділеннями ВБО "Всеукраїнська мережа ЛЖВ";

- спільно із соціальними працівниками регіональних відділень ВБО "Всеукраїнська мережа ЛЖВ" здійснювати підтримку клієнтів після працевлаштування.

Можливий напрям діяльності із впровадження соціально-психологічної підтримки ЛЖВ на ринку праці – це розвиток молодіжних центрів (бірж) праці. Адже епідемія ВІЛ в Україні стосується передовсім молоді. А молодим людям легше звернутися до молодіжної служби, аніж до загальних центрів. Однак ті молодіжні біржі праці, котрі функціонують у кількох регіонах України як структурні підрозділи соціальних служб для молоді, нині не здійснюють такої роботи. Хоча саме вони могли б бути задіяними до усіх трьох етапів "зайнятості із підтримкою" для молодих людей, які мають специфічні потреби, перебувають у соціально вразливому становищі (маючи чи не маючи офіційного статусу інвалідності). Центри зайнятості, як це практикується в багатьох країнах, повинні були б мати штатних психологів та кваліфікованих соціальних працівників із відповідною освітою, до функціональних обов'язків яких входило б надання соціально-психологічних послуг та індивідуальний соціальний супровід тих працевлаштованих, хто потребує такої соціальної підтримки.

Водночас має бути враховане те, що згідно із чинним законодавством України (Цивільний кодекс України, Закон України "Про інформацію" тощо) до обов'язків роботодавців та інших посадових осіб входить забезпечення конфіденційності медичної та особистої інформації про працівників. Більше того, згідно із Законом України "Про соціальні послуги" надання соціально-психологічних та інших послуг є добровільним (тобто таким, що здійснюється за згодою їх отримувача) і конфіденційним.

Таким чином, аналіз соціально-психологічних послуг щодо працевлаштування ВІЛ-позитивних людей свідчить про перспективність запровадження в Україні концепції "зайнятості із підтримкою", яка передбачає послідовний супровід клієнта на різних етапах трудових відносин. Водночас запровадження цієї концепції стосується не лише ВІЛ-позитивних осіб, а й представників багатьох соціально вразливих груп суспільства.

Поява епідемії ВІЛ/СНІДу яскраво висвітлила системні прогалини в організації надання соціальних послуг, брак сучасних підходів до реальної соціальної інтеграції людей із проблемами здоров'я, нерозвиненість служб із соціально-психологічного консультування, брак досвіду ефективної співпраці державних та громадських організацій у питаннях працевлаштування та зайнятості осіб із соціально вразливих груп суспільства.

Подальшого дослідження потребують законодавчі та нормативно-правові умови для впровадження концепції "зайнятості з підтримкою", зокрема в частині повноважень центрів зайнятості, їх взаємодії із громадськими організаціями, а також унормування діяльності молодіжних бірж праці.

Список використаних джерел

1. Виклик та подолання: ВІЛ/СНІД та права людини в Україні : [Т. Бордуніс, В. Буяджі, Т. Семігіна та ін.] – К. : ПРООН, 2008. – 191 с.
2. ВІЛ-інфекція в Україні : Інформ. бюлетень / Мін-во охорони здоров'я України. – 2012. – № 38. – 82 с.
3. Дешко Т. Права ВІЛ-позитивних людей і доступність для них послуг / Т. Дешко та ін. // Соціальна політика і соціальна робота. – 2005. – № 2. – С. 31–52.
4. Оцінка вразливості людей, які живуть із ВІЛ/СНІДом, в Україні : результати соціологічного долідження. – К. : ПРООН, 2008. – 104 с.
5. Оцінка можливості розширення доступу до послуг правового сервісу споживачів ін'єкційних наркотиків та людей, що живуть з ВІЛ/СНІДом. – Одеса, 2007. – 55 с.
6. Рудий В.М. Законодавство України у сфері боротьби з ВІЛ/СНІДом: сучасний стан і шляхи вдосконалення / В.М. Рудий. – К. : Сфера, 2004. – 187 с.
7. Соціальні послуги на рівні громади для осіб з інтелектуальною недостатністю : посіб. для відкритого навчання керівників громадських організацій / Т. Семігіна та ін.; за ред. В. Синьова. – К., 2004. – 311 с.
8. Стандарти соціальних послуг у сфері протидії ВІЛ/СНІДу в Україні: передумови та перспективи / упор.: В. Сановська, М. Микитюк. – К. : Києво-Могилянська Академія, 2005. – 128 с.
9. What is Supported Employment? // U.S. Department of Labor, Office of Disability Employment Policy [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dol.gov/odep/archives/fact/supportd.htm>.

Стаття надійшла 08.02.2013

День соціальної справедливості в Україні

20 лютого 2013 року світова спільнота відзначила Всесвітній День соціальної справедливості. В нашій країні свято засноване Указом Президента України "Про День соціальної справедливості" від 4 листопада 2011 року і проводиться вдало. Його відзначення на державному рівні має привернути увагу суспільства, органів державної влади, громадських організацій до питань соціальної справедливості та соціального захисту, подолання бідності, забезпечення зайнятості, соціального добробуту всіх громадян України.

Державна служба зайнятості спільно з органами виконавчої влади, громадськими організаціями й іншими соціальними партнерами провела низку заходів з нагоди Дня соціальної справедливості. Ці заходи відбулись у 636 центрах зайнятості України і були спрямовані на забезпечення рівних можливостей на ринку праці, популяризацію норм нового Закону України "Про зайнятість населення". Участь у них взяли близько 122 тис. осіб.

Серед заходів служби зайнятості – "Дні відкритих дверей", "Дні інформації", 130 ярмарків вакансій та професій, близько 400 профорієнтаційних бесід та уроків, 108 конкурсів дитячої творчості "Моя майбутня професія", близько 300 "круглих столів", брифінги і прес-конференції.

До центрів зайнятості прийшли майже 105 тис. безробітних і шукачів роботи, понад 11 тис. роботодавців, понад 5 тис. представників органів державної виконавчої влади і місцевого самоврядування, близько 700 представників громадських організацій.

Візитні заходи відбулись у 370 навчальних закладах, 18 центрах професійної реабілітації інвалідів та 13 військових частинах.

Особлива увага приділялась соціально незахищеним верствам населення: дітям-сиротам, неповнолітнім, особам передпенсійного віку, людям з інвалідністю, молоді, що шукає перше робоче місце, батькам з неповнолітніми дітьми. Близько 7,7 тис. осіб одержали направлення на співбесіду до роботодавців, близько 100 тис. осіб отримали профорієнтаційні послуги.

За матеріалами сайту <http://www.dcz.gov.ua>